

Régészeti munkák az aquincumi polgárváros középső és nyugati részén: BKV-HÉV pályarekonstrukció

(Budapest, III. ker., BKV-HÉV sínpálya nyomvonalá, Hrsz.: 19695, 19418, 19422)

A BTM Aquincumi Múzeuma az idei évben számos nagyberuházáshoz kapcsolódóan végzett régészeti feltárást az aquincumi polgárváros területén. A szentendrei HÉV római kori várost átszelő szakaszának rekonstrukciója komoly szervezést és állandó készenlétet igényelt. (1. kép) A feltárást csapatmunkában, egymást váltva végeztük, Hárshegyi Piroska, Lassányi Gábor és Zsidi Paula régész-kollegákkal. A sokszor igen mostoha körülmények (pl. közlekedő HÉV szerelvények mellett), a kivitelezéssel együtt folyó régészeti munka és szűk határidők ellenére, minden előke-

Archaeological investigations in the central and western parts of the Civil Town of Aquincum: BKV-HÉV suburban railbed reconstruction

(Budapest, III, BKV-HÉV railroad bed, Lrn: 19695, 19418, 19422)

This year, the Aquincum Museum conducted archaeological investigations in connection with a number of large development works on the territory of the Civil Town of Aquincum. The reconstruction of a 3 km stretch of the Szentendre line of the HÉV (suburban railway) where it crosses the Roman town required serious organisational work and constant readiness on the part of our museum. (Fig. 1) We conducted the investigations in a team, working in shifts with archaeological colleagues Piroska Hárshegyi, Gábor Lassányi and Paula Zsidi. Despite the

1. kép: Éjszakai régészeti munka a BKV-HÉV pályarekonstrukció során

Fig. 1: Archaeological work at night during the rail bed reconstruction of the BKV-HÉV

2. kép: Munkaterület a BKV-HÉV pálya mentén
 Fig. 2: Working area on the territory of the BKV-HÉV railroad

rült jelenséget sikerült megfelelő módon dokumentálni. Külön kiemelnénk, hogy az építési munkák során semmilyen megtartandó régészeti emlék nem károsodott (pl. falak, tetőomladékok stb.).

A pályarekonstrukció során oszlophelyek, kábelárkok kerültek kialakításra, ezeket feltártuk, metszeteiket dokumentáltuk. Nagyobb felületű munkára azonban csak a sínpárok felszedése után, a zúzottkő-ágy eltávolítása után nyílt lehetőség. (2. kép) A többféle régészeti és dokumentálási módszert igénylő feltárás 2005. május 7. és augusztus 2. között zajlott, megszakításokkal. A polgárváros középső szektorában legutóbb az 1977 és 1979 között elvégzett Szentendrei út szélesítéshez és a HÉV sínek áthelyezéséhez kapcsolódóan volt lehetőség feltárára és műemléki helyreállításra. Ekkor került sor az *aqueductus* pillérsorának, az azt kelet felől kísérő utca, és tabernasor hátsó traktusainak feltárára, illetve az úgynevezett forumkörzet alaprajzának tisztázására. (Összefoglalóan: PÓCZY 1984, 20–21; ZSIDI 1984, 461–462; KABA 1984, 473)

often very adverse circumstances (e.g. in addition to running HÉV trains), archaeological investigations carried out in parallel to repair work and close deadlines, we were able to adequately document all archaeological phenomena. We would like to emphasise that no archaeological remains that required preservation suffered any damage (e.g. walls, collapsed roofs etc.).

Holes for posts and trenches for cables were dug during the reconstruction of the rail bed. These we unearthed and documented their cross-sections. A larger surface could only be opened when the rails had been taken up and the gravel bed had been removed. (Fig. 2) The excavation, which required a variety of archaeological and documentation methods, was conducted between May 7 and August 2, 2005 with short breaks. In the central section of the Civil Town, excavation and monument reconstruction were last carried out between 1977 and 1979 when Szentendrei Road was widened and the rail-lines relocated. The pillar row of

A jelenlegi felújítás során a római kori települést észak–déli irányban több területen érintették a munkálatok. A ponszerű munkahelyek miatt az előkerült falrészleteket, járósínteket, omladékokat nem lehetett ismert épületekhez kötni, ezért – ahol lehetett – a keleti városrész ismert épületeihez tájoltuk azokat.

A város északi falán kívül, az amfiteátrum magasságában (HÉV megálló peronja) kábelfektetés során észak–déli irányú, fehér-murvás, habarcsos útfelület-részlet mutatkozott. Korhatározó leletanyag hiányában a konstrukciót nem lehetett keltezni.

Dél felé, a forumtól északnyugati irányban (esztergomi vasúti töltés déli oldala) csak bolygatott rétegsorokat tudtunk megfigyelni az oszlopalapozásokban. A mai felszín alatt körülbelül 1,8 méter mélységben bukkant csak elő bolygatatlan szint. A polgárváros északi részén már több helyen regisztrált, feketésbarna agyagréteg. Objektum nem került elő.

A forum magasságában több ponton is végeztek földmunkákat: oszlopalapozás és kábelfektetés során egy épület észak–déli és kelet–nyugati falrészleteit (azaz falsarkot) sikerült azonosítani, a hozzá tartozó terrazzopadlóval és felette égés-, illetve omladékrétegekkel. Az észak–déli fal nyugati oldalán fehér vakolat is megfigyelhető volt. A fal mellett négyzetes átmetszetű fa-oszlop helye is mutatkozott. A közeli kábelárokából kűszökbő töredékei kerültek elő, másodlagos helyzetben. A forum déli részének magasságában további kelet–nyugati falszakasz bukkant elő, szórványként Kr. u. 4. századi kisbronz éremmel. Ugyanebben a zónában kialakított további, újonnan kiásott oszlopalapokban épület- és tetőomladékokat dokumentáltunk. A bontások során nagy mennyiségű

the *aqueduct*, the street running on its eastern side and the back rooms of the taberna row were excavated at that time and the ground plan of the so-called forum area was clarified. (For a summary see: PÓCZY 1984, 20–21; ZSIDI 1984, 461–462; KABA 1984, 473)

The present operation affected the Roman settlement on several territories in a north–south direction. Due to the dispersed small working areas, the recovered wall fragments, floor levels and debris could not be linked with buildings, so we oriented them to known buildings in the eastern part of the Civil Town where possible.

Outside the northern wall of the town, along the path of the amphitheatre (platform of for the HÉV station), a fragment of a north–south running road appeared with a white rubble and mortar surface. Give the absence of datable finds this construction could not be dated.

Only disturbed layers could be observed in the post foundations farther to the south, northwest of the forum, (southern side of the embankment of the Esztergom railway line). An undisturbed layer was found only at a depth of about 1.8 m, it was the blackish brown clay layer that has often been registered at various points in the northern part of the Civil Town. No features appeared here.

Earth moving work was carried out at several spots at the height of the forum: the north–south and east–west running wall segments (corner wall) of a building could be identified in a post foundation and during cable laying together with the connected terrazzo floor with a layer of burning and debris above it. Even some white plaster could be observed on the western side of the north–south running

3. kép: Fűtőcsatornával ellátott épület részlete dokumentálás közben a BKV-HÉV sínek alatt
 Fig. 3: Segment of a building with a heating channel under the rails of the BKV-HÉV during documentation

leletanyag került elő (kerámia, terra sigillata, állatsont).

Déli irányban, a polgárváros középső részén újabb oszlophelyet készítettek, ezekben épületomladékok, planírozások és terrazzopadló-részletek mutatkoztak. Újkorral kevert, épületomladékos foltokat dokumentáltunk ugyanitt a zúzottkő felszedése során is.

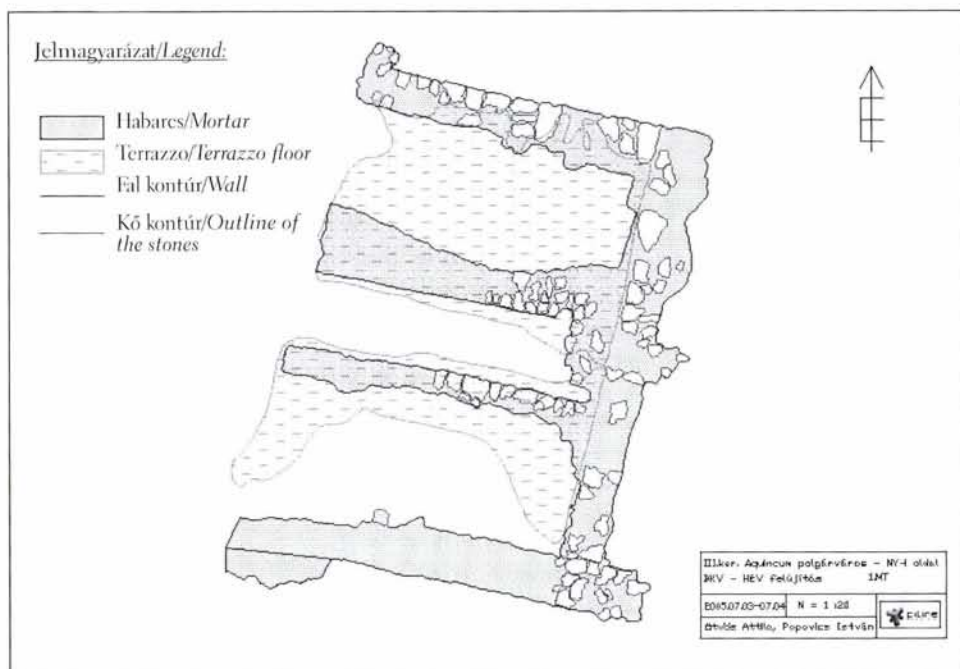
A *macellum* magasságában a pályatükör alatt igen magasan egy épület több falrészlete került elő. Az értelmezhető alaprajzot mutató épületnek a fűtőcsatornáját sikerült feltárni, terrazzopadló-töredékekkel. Az épületet keleti irányból fűtötték, előkerült a *prae-furnium* is. (3. kép) A város déli részén (a mai romkert déli határával szemben) egy kelet–nyugati irányú falszakaszt bonthattunk ki, öntött padló részletével.

wall. A hole for a square wooden post could be observed beside the wall. The fragments of a threshold stone came to light in a secondary position in a nearby cable trench. At the height of the southern part of the forum, another stretch of an east–west running wall appeared with a small bronze coin from the AD 4th century as a stray find. Building and roof debris could be documented in other post foundations sunk into the same zone. A large amount of finds were collected during the cleaning of the phenomena (plain ceramics, Samian ware and animal bones).

Farther to the south, another post foundation was revealed in the central part of the Civil Town, where building debris, levelling and fragments of a terrazzo floor appeared. Spots of building debris mixed with modern finds were documented in the same place after the rubble had been removed.

At the height of the *macellum*, a few wall fragments of a building appeared very close to the surface under the railway track. The building retained an interpretable ground plan. We could unearth a heating channel with fragments of a terrazzo floor. We know that the building was heated from the east where its *prae-furnium* also came to light. (Fig. 3) In the southern part of the town (across the southern edger of the today's ruins area), we uncovered an east–west running wall segment with part of a cast floor.

Outside the southern wall of the town, earth moving work was carried out at different times (a cable trench, removal of the rubble), but no archaeological features could be observed in the very thick modern fill.

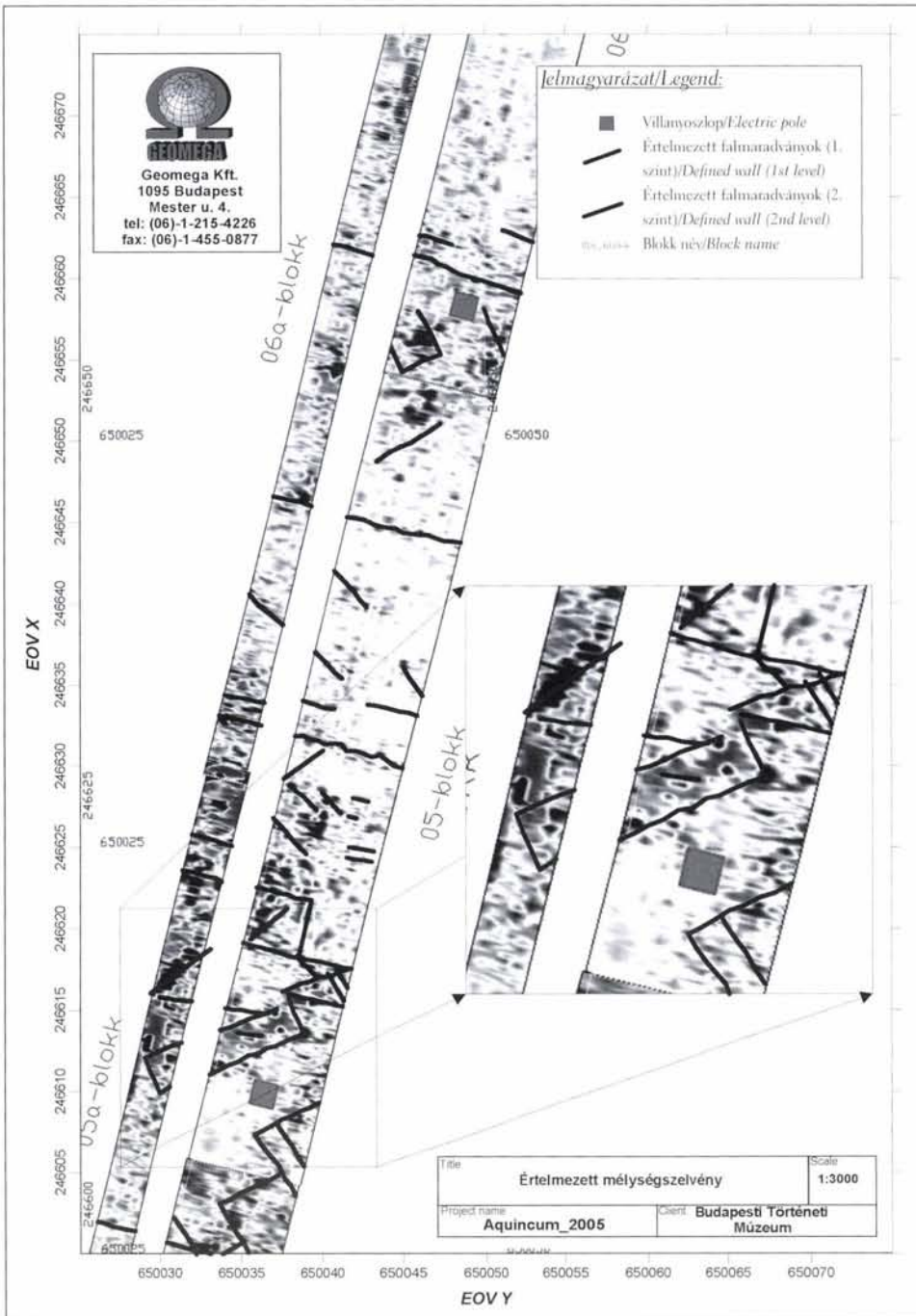

4. kép: Fűtőcsatornával ellátott épület lézerszkenneres felmérése alapján készült rajz
 Fig. 4: Drawing of the building with a heating channel prepared after the laser scanner survey

A város déli falán kívül is több alkalommal végeztek földmunkákat (kábelárkok, zúzottkő-felcsedés), de itt már az igen vastag újkori feltöltés miatt régészeti jelenségeket nem tudtunk megfigyelni.

Az építkezés menetéhez alkalmazkodó régészeti munka során mélyebb rétegeket is érintő feltárássra nem volt lehetőség, csak a felszínen előkerült jelenségeket dokumentálhattuk. Munkánkat lézerszkenneres felmérés gyorsította, így a sokszor extrém körülmények között folyt munka ellenére (16 órás határidő, éjszaka, eső) is pontosan rögzítettük az előkerült régészeti objektumokat. (4. kép) Bár a munka során – mint említettük – elsősorban pontszerű adatokhoz jutottunk, a rekonstrukció által érintett teljes felületet (mintegy 400×10 méter) geofizikai módszerrel is átvizsgáltuk (talajradar). (5. kép) A felmérés

The archaeological work was adjusted to the pace of the construction work so there was no opportunity to excavate the layers situated deeper. Only the phenomena appearing on the surface could be documented. A laser-scanner survey accelerated our work so despite the often extreme circumstances (16-hour deadlines, night-time work and, rain) we were able to precisely document the phenomena. (Fig. 4) Although this has already been mentioned, we gathered data distributed at discrete points; the entire surface affected by the reconstruction (about 400×10 m) was investigated using geophysical methods (soil radar). (Fig. 5) The evaluation of the results of the survey has not yet been finished. However, it seems evident, that the results will largely complement the exist-

5. kép: Geofizikai felmérés értelmezett rajza a BKV-HÉV pálya területén
Fig. 5: Interpreted drawing of the geophysical survey over the territory of the BKV-HÉV railroad

6. kép: Geofizikai felmérés, régészeti feltárás, és lézerekkeserés felmérés eredményeinek összesített alaprajza a polgárváros területére vetítve

Fig. 6: The complex drawing of the results of the geophysical survey, the archaeological excavation and the laser scanner survey projected on the map of the Civil Town

eredményeinek kiértékelése ugyan jelenleg is tart, az azonban már most látszik, hogy a mérési eredmények a polgárváros topográfiai képét sokban kiegészíthetik, illetve azok a korábbi kutatások során nyert információkat is értelmezhetővé teszik. (6. kép)

ing topographic map of the Civil Town and help in the interpretation of the information garnered during previous investigations. (Fig. 6)

Orsolya T. Láng

T. Láng Orsolya

Irodalom/References:

KABA 1984 – Kaba M.: A Budapesti Történeti Múzeum ásatásai és leletmentései 1976–1982 között. 95. Szentendrei út. BudRég 25 (1984) 473.

PÓCZY 1984 – Póczy K.: Aquincum – castra, canabae, colonia. BudRég 25 (1984) 15–25.

ZSIDI 1984 – Zsidi P.: A Budapesti Történeti Múzeum ásatásai és leletmentései 1976–1982 között. 21. Aquincum polgárváros. Hrsz: 19418, 19430, 19695. BudRég 25 (1984) 461–462.